

De Witte Mars een jaar later

Van emotie tot politieke commotie

Stefaan Walgrave & Benoît Rihoux, Van Halewyck, Leuven, 1997, 200p., 598 fr.

Freud vroeg zich vertwijfeld af: "Was will eine Frau eigentlich?". Het lijkt alsof politici, journalisten en wetenschappers nu hetzelfde gevoel hebben ten aanzien van de witte beweging: "wat willen ze eigenlijk?". De eisen van de witte beweging zijn soms zo diffuus en onduidelijk dat het ook voor een sympathiserend waarnemer niet altijd duidelijk is waar de witte comités nu eigenlijk naartoe willen.

Stefaan Walgrave en Benoît Rihoux hebben het gelukkig initiatief genomen het dan maar aan de protesteerders zelf te vragen. Ze hebben 864 deelnemers aan lokale witte marsen ondervraagd, en 164 militanten van witte comités stuurden een enquêteformulier terug. Daarnaast bestudeerden Walgrave en Rihoux ook de krantenverslaggeving over de witte mobilisatiegolf die ons land het afgelopen jaar overspoelde. De analyse van al dat materiaal werd gebundeld in een aantrekkelijk en vlot leesbaar boek dat tegelijk in het Nederlands en in het Frans verscheen. De samenwerking tussen wetenschappers van beide zijden van de taalgrens (wat zeer uitzonderlijk is geworden), zorgt er inderdaad voor dat dit werk de eerste analyse is van de witte beweging in België.

Het boek opent met een beschrijving van de mobilisatiegolf. Vooral de week tussen 14 oktober 1996 (dag van het spaghetti-arrest) en 20 oktober (de Witte Mars) is van cruciaal belang geweest. De auteurs tellen in deze week maar liefst 500 publieke manifestaties, waardoor het

een van de meest woelige periodes uit de Belgische politieke geschiedenis is geworden. Zelfs de acties tegen de Eenheidswet in 1960-61 haalden zulke mobilisatieniveaus niet. Op basis van hun krantenanalytische schetsen ze ook het verloop van de mobilisatiegolf, met pieken in augustus 1996 (het begin van de affaire), in oktober (Connerotte), december en maart 1997 (Loubwa Benaïssa). Het boek gaat daarnaast ook uitgebreid in op de organisatorische opbouw van de witte beweging (waarin de ouders nog altijd de centrale rol spelen), en vooral dan op de vele interne ruzies, waardoor de witte beweging ook nu nog niet over een krachtige nationale structuur beschikt.

Het materiaal dat Rihoux en Walgrave hebben verzameld, maakt komaf met enkele hardnekkige mythes over de witte beweging: "De witte beweging is géén rechtse beweging, geen beweging van een 'sterke man' of voor *law en order*: Louis Tobback mag de witte beweging dan wel beschuldigen van 'bruine methoden', een 'bruine beweging' is het op dit moment zeker niet" (p. 130). Het stemmenpercentage voor het Vlaams Blok blijft bij de Vlaamse geënuqueterden onder de acht procent. Extreem rechts spint dus geen garen bij het witte ongenoegen. De witte beweging heeft ook niets te maken met een nieuw klimaat van seksuele repressie à la Alexandra Colen. Het grootste deel van de ondervraagden staat tolerant ten opzichte van abortus of homoseksualiteit.

Dat betekent niet dat de gevestigde politieke partijen op hun beide oren kunnen slapen. Zowat 90 procent van de respondenten geeft aan geen vertrouwen te hebben in politieke

partijen. De partijen scoren daarmee nog een stuk slechter dan het gerecht, de regering en de rijkswacht. De electorale gevolgen van het witte ongenoegen blijven daardoor relatief beperkt in Vlaanderen: alle partijen verliezen, en ook de oppositiepartijen slagen er blijkbaar niet in een acceptabel alternatief te bieden. Als de cijfers van Walgrave en Rihoux kloppen, kunnen we ons vooral verwachten aan een stijging van het aantal blanco/ongeldig kiezers.

Bij de Franstaligen profiteert vooral Ecolo van het witte ongenoegen: maar liefst 39 procent van de leden van de witte comités zegt op de groene partij te zullen stemmen. Men zal zich herinneren hoe Ecolo enkele jaren geleden er ook al in slaagde de protesterende leerkrachten van het Franstalig onderwijs voor zich te winnen.

Het wantrouwen ten opzichte van de instellingen is levensgroot aanwezig bij de witte manifestanten. De massaliteit van het witte ongenoegen is dus inderdaad een uiting van de enorme vertrouwenscrisis t.a.v. de Belgische politiek. Alleen de Koning boezemt nog enig vertrouwen in. Het versterkt het beeld van de totale machteloosheid, waarbij de Koning als laatste toeverlaat fungeert.

Voor Walgrave en Rihoux is het duidelijk: de witte mobilisatie is meer dan een emotionele reactie op de moorden. Het is ook een sterk politiek signaal. Toch slagen de auteurs er niet echt in door te dringen tot de kern van het witte ongenoegen. Zo stellen ze dat 70 procent van de deelnemers aan de lokale witte marsen handelt uit "zeer algemene motivaties". Bij de meerderheid loopt de afschuw om de moorden en de

solidariteit met de getroffen ouders over in een roep naar hervormingen bij gerecht en politiek. Het witte ongenoegen bestaat blijkbaar uit een mengeling van emotie en politiek, en het kenmerkende van de witte beweging is juist de stelling dat emotie een grotere rol moet spelen bij het functioneren van de instellingen.

Walgrave en Rihoux hebben ook uitgebreid gegevens verzameld over de sociale samenstelling van de witte beweging. Ze komen tot de conclusie dat de scholingsgraad van de 'witte burgers' iets hoger ligt dan die van de rest van de bevolking. Ze trekken daaruit de conclusie dat het hier zeker geen 'volkse' beweging betreft. Het zou echter interessant zijn geweest te vergelijken met andere bewegingen. Dan zou men hoogstwaarschijnlijk tot de conclusie komen dat de witte beweging wel degelijk een 'volks' profiel heeft dan andere sociale bewegingen. Bij de witte comités vindt men inderdaad alle lagen van de bevolking terug. In feite bevestigen de cijfers van Walgrave en Rihoux de indruk die Nabela Benaïssa reeds neerschreef naar aanleiding van de Witte Mars: "(...) jongeren, ouderen, kinderen, groepen. Er waren arbeiders en werklozen, gepensioneerden en werkgevers. Als het ware een representatief staal van de bevolking van België."

Het gaat ook duidelijk niet om het traditionele betogerspubliek. Bij de deelnemers aan lokale witte marsen figureerden opvallend veel gezinnen met kinderen, en maar liefst 70 procent van de geënquêteerden was er met andere gezinsleden op uitgetrokken. De deelnemers aan de lokale witte marsen hadden weinig betogingservaring: maar liefst zestig

procent van de respondenten had voor de *affaire-Dutroux* nog nooit betoogd. Dat is bepaald indrukwekkend. Het duidt erop dat de witte beweging wel degelijk een nieuw publiek aanspreekt. Ter vergelijking: een soortgelijke bevraging bij de Hand in Hand-demonstratie van 1994 leerde dat het toen voor slechts 12 procent van de manifestanten 'de eerste keer' was.

Een opvallend kenmerk van de witte beweging is dat ze veel sterker is ingeplant in het Franstalige landsdeel dan in het Nederlandstalige. De auteurs geven hiervoor een aantal mogelijke verklaringen, zonder echt definitieve uitspraken te kunnen doen. Het element 'culturele en fysieke nabijheid' lijkt wel erg belangrijk. Van de zeven ontvoerde meisjes waren er ten slotte vijf Franstalig en slechts twee Nederlandstalig. Bij de witte beweging vinden we vaak een soortgelijke verdeling over de taalgroepen terug. Ook de inhoud van het wit protest vertoont echter verschillen aan beide kanten van de taalgrens. Zo is het opvallend (en enigszins onverwacht) dat het afzetten van onderzoeksrechter Connerotte tot veel meer mobilisatie aanleiding gaf in Vlaanderen dan in Wallonië. Het Franstalige protest lijkt ook wat emotioneler gekleurd, denk maar aan de vele foto's van Loubna, Julie en Mélissa.

Na een lang beschrijvend gedeelte komen de auteurs tot hun slotvraag: heeft de witte beweging toekomst? Ze vertrekken daarbij vanuit het traditionele leninistische standpunt: een beweging kan slechts overleven als ze een sterke organisatiestructuur en een duidelijke strategie heeft. De witte comités krijgen als goede raad mee dat ze de grote emotionele ver-

halen moeten vertalen naar concreet haalbare politieke actiepunten. Als de witte beweging die stap niet wil zetten, zal ze binnen de kortste keren verdwijnen.

In een kort, maar bijzonder intrigerend woord vooraf zet Luc Huyse vraagtekens bij dat organisatiesociologische uitgangspunt. Huyse vraagt zich af of het eigenlijk nog wel nodig is om sterke en langdurige organisaties te vormen. Kan het publiek ook niet politiek actief zijn door korte, maar hevige uitbarstingen, zoals de Witte Mars? De vraag is echter of zo'n "korte woede" op politiek vlak veel zoden aan de dijk zet: "De kans is groot dat de politici, in de wetenschap dat zo'n onweer snel overwaait, hun overhaast gemaakte beloften niet zullen houden. Dat zou echter van een grote kortzichtigheid getuigen". Misschien heeft Luc Huyse daarin andere ervaringen, maar zijn politici niet per definitie kortzichtig? Kan hij me een politicus noemen die verder denkt dan de volgende verkiezingen (en nee, hij mag die niet in Oxford gaan zoeken)?

Luc Huyse raakt hier echter een fundamenteel probleem aan. Blijkbaar wordt het in onze zapcultuur onmogelijk mensen nog warm te krijgen voor langdurig engagement (een proces waar socioloog Staf Hellemans reeds op wees). Nauwelijks enkele maanden na het ontstaan van de witte beweging, beginnen de media al verhalen te vertellen over de 'ondergang' ervan. Wat is dan de oplossing: blijven hameren op het belang van organisatie, zoals Walgrave, Rihoux en ondergetekende doen? Of de zapcultuur accepteren en maar hopen dat de politici niet al te cynisch en kortzichtig reageren? Ik weet ook niet dadelijk het ant-

woord op deze vraag, maar de kwestie is bijzonder relevant. De mede door de dictatuur van de televisie in de hand gewerkte mentaliteit van 'onmiddellijk, direct, overal' is een ernstige bedreiging voor een democratische (en dus tijdrovende) manier van politiek bedrijven. Walgrave en Rihoux hebben een zeer verdienstelijk werk afgeleverd. De enige tekortkoming van het werk is dat het soms predendeert te zijn wat het niet is. Dit boek is géén beschrijving van de Witte Mars van 20 oktober 1996. We moeten er ons bij neerleggen dat we nooit zullen weten wie er die dag juist is gaan betogen en evenmin waarom ze dat deden. De enige manier om dat te weten te komen, was het organiseren van een bevraging op de dag zelf geweest. Dat is niet gebeurd en daar moeten we ons nu bij neerleggen: *worüber man nicht sprechen kann, darüber muss man schweigen*. Walgrave en Rihoux proberen echter toch tot uitspraken te komen over de Witte Mars. Ze hanteren daarbij volgende gedachtengang: aan diegenen die deelnemen aan een

lokale witte mars, vragen ze of zij ook hebben deelgenomen aan de grote Witte Mars. Ze gaan er dan vanuit dat die groep representatief is voor de grote groep demonstranten op 20 oktober, hoewel men daarbij ernstige vraagtekens kan plaatsen. Hier en daar gaan ze gewoon over de schreef. Zo schrijven ze: "De deelnemers aan de Mars op 20 oktober hadden wel degelijk kaas gegeten van massabijskomsten in Brussel" (p. 110). Op basis van hun feitenmateriaal kunnen ze zo'n uitspraak niet doen: ze hebben immers de Witte Mars niet bestudeerd. Hun pogingen dat toch te doen duiden op het gebrek aan efficiëntie dat soms heerst in het wetenschappelijk bedrijf. Er is nu al maanden een debat aan de gang over "wat nu eigenlijk de betekenis was van de Witte Mars" en sommige auteurs steken daar bijzonder veel energie in. De enige correcte houding is echter een ootmoedig 'we weten het niet'. Zou het niet veel efficiënter zijn op de dag zelf een bliksemenquête uit te voeren onder de deelnemers, zodat we toch enig empirisch materiaal

hebben? Zoals Luc Huyse in zijn voorwoord stelt, mogen we ons in de toekomst nog aan dergelijke uitbarstingen verwachten. Het zou dus een goed idee zijn als de verzamelde politicologen en sociologen van Vlaanderen een soort *rapid intervention force* zouden vormen, die bij dergelijke massamobilisaties kan uitrukken en vlug enkele honderden enquêtes kan afnemen. Het zou veel vruchteloze discussies achteraf voorkomen.

Stefaan Walgrave en Benoît Rihoux schrijven nadrukkelijk in hun voorwoord dat het hier om een vulgariserende publicatie gaat. Als wetenschapper blijf je onvermijdelijk af en toe naar wat meer verlangen. Zo vermelden de auteurs slechts zelden absolute aantallen bij hun percentages, en krijg je bijvoorbeeld geen antwoord op de vraag hoeveel personen nu eigenlijk geënquêteerd werden aan Nederlandstalige kant. Het blijft dan ook uitkijken naar een meer volledige en wetenschappelijke rapportage van dit verdienstelijke onderzoek.

Marc Hooghe